

نیایش مشتاقان

جایگاه دعا
در زندگی منتظران امام عصر علیهم السلام

خلاصه کتاب «مناجات منتظران»
اثر: دکتر سید محمد بنی هاشمی

به قلم: م. طباطبائی

سرشناسه: م. طباطبایی
عنوان و نام پدیدآور: نیایش مشتاقان: جایگاه دعا در زندگی منتظران امام عصر (عج)، خلاصه کتاب مناجات منتظران، اثر دکتر سید محمد بنی هاشمی
به قلم: م. طباطبایی
مشخصات نشر: تهران: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری: ۱۶۰ ص.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۹-۱۹۶-۴
وضعیت فهرست نویسی: فیفا.
یادداشت: کتابنامه: به صورت زیر نویس.
موضوع: محمد بن حسن (عج)، امام دوازدهم، ۲۵۵ ق، دعاها، تأثیر، شناسه افزوده: بنی هاشمی، سید محمد، ۱۳۳۹، مناجات منتظران، رده بندی کنگره: ۱۳۸۹ ن ۹ ط ۲۶۶ BP
رده بندی دیویی: ۷۷ / ۳۹۷
شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۲۳۳۹۳

شابک ۴-۱۹۶-۵۳۹-۹۶۴-۹۷۸-۹۷۸-۹۶۴-۵۳۹-۱۹۶-۴ ISBN 978-964-539-196-4

نیایش مشتاقان

خلاصه کتاب «مناجات منتظران»

اثر: دکتر سید محمد بنی هاشمی

به قلم: م. طباطبایی

ناشر: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر

نوبت چاپ: دوم / ۱۳۹۱

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

چاپ: زنبق

دفتر مرکزی: خیابان مجاهدین، چهارراه آبسردار، ساختمان پزشکان، واحد ۹ تلفن و فاکس: ۷۷۵۲۱۸۳۶ (خط ۶) فروشگاه: تهران، خیابان ایران، خیابان مهدوی پور، پلاک ۶۴ تلفن: ۰۲۱-۶۶۸۰۱۳۳۵ (خط ۴) ۷۵۲۱۸۳۶ (۰۹۳۵)

وب سایت: <http://www.monir.com>

پست الکترونیک: info@monir.com

دیگر مراکز پخش: تبریز (صحیفه) ۵۵۵۱۸۴۸-۰۴۱۱ * اهواز (رشد) ۲۲۱۷۰۰۱-۰۶۱۱ * مشهد ۲۲۵۷۲۵۷-۰۵۱۱ * شیراز (شاهچراغ) ۲۲۲۱۹۱۶-۰۷۱۱ * اصفهان (مهر قائم) ۲۲۲۱۹۹۵-۰۳۱۱ * دزفول (میراج) ۲۲۶۱۸۲۱-۰۶۴۱

در صورت تمایل برای اطلاع از کتاب های جدید این مرکز شماره همراه خود را به ۰۹۳۵۷۵۲۱۸۳۶ پیامک فرمایید.

۴۵۰۰ تومان

فهرست مطالب

مقدمه	۱۳
۱ - نیاز، بر درگاه بی‌نیاز	۱۵
۲ - اهمّیت دعا در مورد امام زمان (عج)	۱۶
۳ - این کتاب	۲۰
۴ - موضوعات فصل‌ها	۲۰
۵ - تقدیر	۲۰

فصل ۱: جایگاه اعتقادی دعا	۲۱
معنای دقیق عبادت	۲۳
دعا، برترین عبادت	۲۴
دعا محبوب‌ترین کار و ترک آن مبعوض‌ترین عمل	۲۴
فضل الهی در گشودن باب دعا	۲۵
دعا بهترین راه تقرّب به خدا	۲۵
انگیزه دعا: محتاج بودن به خداوند	۲۶

۵۳	فصل ۳: معنای اجابت دعا
۵۵	معنای عامّ اجابت
۵۷	انواع اجابت مثبت
۵۷	۱ - برآوردن حاجت در دنیا
۵۷	۲ - عطای بهتر
۵۸	۳ - رفع بلا یا دفع شر
۵۹	۴ - کفّاره گناهان
۵۹	۵ - ذخیره آخرت
۶۱	اجابت نکردن مثبت دعا
۶۱	تعییل منفی در اجابت دعا
۶۲	انواع تأخیر در اجابت
۶۳	نمونه‌هایی از تأخیر اجابت در دنیا
۶۳	نهی از استعجال در اجابت دعا
۶۴	باز بودن باب اجابت دعا
۶۵	مخفی بودن اجابت در دعاها
۶۵	شرایط اجابت دعا
۶۶	شرایط دعا کننده
۶۶	۱ - معرفت خداوند
۶۷	۲ - تقوا - وفا به عهد الهی
۶۸	۳ - کسب حلال
۶۸	۴ - دعا در حال عافیت
۶۹	شرط اوّل دعا: اقبال قلبی
۶۹	شرط دوم دعا: رقت قلب

۲۷	دعا، مغز عبادت
۲۸	تعمیم دعا به امور کوچک و بزرگ
۲۹	یکسان بودن حال بلا و عافیت در لزوم دعا
۲۹	برتری دعا بر تلاوت قرآن
۳۰	الهام و اعطای دعا
۳۰	ترک دعا، معصیت و گناه
۳۱	لزوم فراگیر شدن دعا در همه شؤن زندگی
۳۲	منافات نداشتن دعا با کار و زندگی

۳۵	فصل ۲: آثار و نتایج دعا
۳۷	بهترین آثار و نتایج دعا
۳۷	۱ - وسیله پیروزی و مایه دلگرمی (سلاح)
۳۹	۲ - سرازیر شدن روزی (روزی مادی و معنوی)
۴۱	دعا به همراه تلاش برای تحصیل روزی
۴۳	۳ - شفای همه دردها
۴۳	۴ - رسیدن به موقّیّت و رستگاری
۴۴	۵ - رفع بلاهای نازل شده
۴۶	۶ - دفع بلای مقدر
۴۸	۷ - دفع بلای غیر مقدر
۴۹	گناه: منشأ بلا و مصیبت
۵۰	طلب مغفرت و عافیت

۸۵	فصل ۴: آداب دعا
۸۷	۱ - یأس از خلق
۸۷	۲ - رضابه قضای الهی
۸۸	۳ - یقین به اجابت
۸۸	۴ - مقدّم کردن نماز
۸۹	نماز مستحب
۸۹	نماز واجب
۸۹	۵ - شروع با بسم الله الرحمن الرحيم
۹۰	۶ - مقدّم کردن حمد و ثنای خداوند
۹۰	۷ - یاد کردن از نعمتهای خدا و شکر آنها
۹۰	۸ - صلوات بر پیامبر ﷺ و آل او
۹۱	۹ - توسّل به اهل بیت
۹۲	۱۰ - اقرار به گناهان و استغفار از آنها
۹۲	۱۱ - تعمیم دادن در دعا
۹۳	۱۲ - دعا کردن پنهانی
۹۳	۱۳ - جمعی دعا کردن
۹۴	۱۴ - اصرار و الحاح در دعا
۹۴	۱۵ - گریستن (بکاء)
۹۵	۱۶ - زمان مناسب برای دعا
۹۶	۱۷ - مکان مناسب برای دعا
۹۶	۱ - مسجد الحرام
۹۶	۲ - حائر حسینی
۹۷	۱۸ - در دست داشتن انگشتر عقیق و فیروزه

۷۰	موانع اجابت
۷۰	۱ - پاک نبودن دل
۷۱	۲ - حقّ الناس
۷۱	۳ - گناه
۷۳	۴ - مخالفت با حکمت
۷۴	۵ - کوتاهی در ایجاد اسباب
۷۵	۶ - ترک امر به معروف و نهی از منکر
۷۵	۷ - اهل شراب یا آلات موسیقی یا قمار بودن
۷۶	اجابت شوندهگان
۷۷	۱ - دعا یا نفرین پدر در حقّ فرزند
۷۷	۲ - دعا یا نفرین مظلوم
۷۸	۳ - دعا یا نفرین مؤمن در حقّ کسی که به او نیکی یا بدی کرده
۷۸	۴ - دعای امام عادل در حقّ رعیت
۷۹	۵ - دعای فرزند نیکوکار در حقّ پدرش
۷۹	۶ - دعای عمره گزار
۸۰	۷ - دعای روزه دار
۸۰	۸ - دعای حجّ گزار
۸۱	۹ - دعای جهادکننده در راه خدا
۸۱	۱۰ - دعای مریض
۸۲	۱۱ - دعا پشت سر دیگران
۸۲	۱۲ - دعای فقیر مؤمن
۸۳	۱۳ - دعای کودکان امت پیامبر ﷺ
۸۳	۱۴ - دعای مسافر
۸۴	۱۵ - دعای قاری قرآن

فصل ۵: انگیزه‌ها و محتوای دعا برای امام زمان (عج)	۹۹
انگیزه‌ها و محتوای دعا برای دیگران	۱۰۱
۱ - شفقت و رحمت	۱۰۱
۲ - تلافی کردن احسان	۱۰۱
۳ - چشم دوختن به احسان	۱۰۱
۴ - بزرگداشت و اظهار تواضع	۱۰۲
۵ - پاسخ به التماس دعا	۱۰۲
انطباق مطالب فوق بر امام عصر (عج)	۱۰۲
۱ - دعای شفقت و رحمت برای امام زمان (عج)	۱۰۲
۲ - دعا برای امام عصر (عج) برای تلافی کردن احسان ایشان	۱۰۴
الف و ب) دعا در حق دوستان و برای دفع دشمنان	۱۰۴
ج) حلم آن حضرت نسبت به مؤمنان	۱۰۴
د) افاضات علمی به مؤمنان	۱۰۵
ه) شفاعت امام (عج) در حق ما	۱۰۵
۳ - دعا در حق امام عصر (عج) از روی امید به احسان ایشان	۱۰۵
۴ - دعا برای امام زمان (عج) به انگیزه تعظیم و بزرگداشت ایشان	۱۰۶
۵ - دعا در حق ولی عصر (عج) در پاسخ به التماس دعای ایشان	۱۰۷
برخی مضامین دعا برای امام عصر (عج)	۱۰۸
۱ - دعا برای رفع شرور از امام زمان (عج)	۱۰۸
۲ - دعا در جهت حفظ امام (عج)	۱۰۸
۳ - دعا برای دوستان و به زیان دشمنان امام (عج)	۱۰۹
۴ - دعا برای شادی امام (عج) به خاطر رعیش	۱۰۹
۵ - دعا برای تعجیل فرج امام (عج)	۱۱۰

فصل ۶: ضرورت دعا برای تعجیل فرج امام عصر (عج)	۱۱۱
الف) رفع بلای غیبت به وسیله دعا	۱۱۳
تذکر به بلا و مصیبت غیبت	۱۱۳
احساس نیاز به دعا برای تعجیل فرج	۱۱۴
سستی نکردن در مورد این دعا	۱۱۴
اطمینان به نزدیک شدن ظهور	۱۱۵
یقین به اجابت دعای تعجیل فرج	۱۱۵
تأثیر اعتقاد به خدایی بودن امر ظهور در کیفیت دعا برای آن	۱۱۶
ب) اطاعت امر امام (عج) به کثرت دعا	۱۱۶
فصل ۷: آثار و فوائد دعا در حق حضرت ولی عصر (عج)	۱۱۹
مقدمه اول: عدم احتیاج امام زمان (عج) به دعاها	۱۲۱
مقدمه دوم: فایده بخش بودن دعای ما در حق امام (عج) به برکت خود ایشان	۱۲۱
الف) فوائد دعاها	۱۲۲
۱ - رفع و دفع بلا یا از امام عصر (عج) به دعای ما	۱۲۲
۲ - بالا رفتن مقام امام زمان (عج) به دعای ما	۱۲۳
۳ - جلو افتادن ظهور امام (عج) به دعای ما	۱۲۴
ب) فایده دعا در حق امام زمان (عج) برای دعاکننده	۱۲۴
فصل ۸: چگونگی دعا برای امام مهدی (عج)	۱۲۹
۱ - یأس کامل از خلق	۱۳۱
۲ - اقبال قلبی در دعا	۱۳۲
۳ - رقت قلب	۱۳۳
۴ - تحصیل تقوا و تهذیب نفس	۱۳۴

- ۵ - به عهده نداشتن حق الناس ۱۳۵
- ۶ - معرفت به امام عصر علیه السلام و شکر نعمت وجود ایشان ۱۳۵
- ۷ - الحاح و اصرار و دوری از سستی ۱۳۶
- عوامل مؤثر در پیدایش حالت اصرار در دعا ۱۳۶
- شیوه‌های اصرار در دعا ۱۳۷
- ۱ - اصرار در کمیت دعا ۱۳۷
- ۲ - اصرار در کیفیت دعا ۱۳۷
- ۸ - بکاء، ضجّه، تضرّع و ابتهال ۱۳۸
- چگونگی پیدایش حال ضجّه و تضرّع ۱۳۸
- ۹ - دعا در حالات مختلفی که وعده اجابتش داده شده ۱۳۹
- ۱۰ - نیابت از زندگان و مردگان ۱۴۳
- فصل ۹: دعای مأثور و غیر مأثور برای امام زمان علیه السلام ۱۴۵
- الف - دعا‌های غیر مأثور ۱۴۷
- ب - دعا‌های مأثور ۱۴۸
- اهتمام ائمه طاهرين علیهم السلام به دعا در حق امام عصر علیه السلام ۱۴۸
- گزیده‌ای از دعا‌های مأثور در حق امام عصر علیه السلام ۱۴۹
- فهرست منابع ۱۵۳

۱ - نیاز، بر درگاه بی نیاز

سپاس خدای را که قلبها را با دعا زنده گردانید و جانها را باندای ایمانش آرامش بخشید و با مناجاتش، لذت سخن گفتن با خود را به بندگانش چشاند.

کدام ارزش از این برتر است و کدامین نعمت با این امر برابری می کند که پروردگار بزرگ، به بنده اش اجازه دهد تا بنده او را مخاطب خود قرار دهد و آنچه را می خواهد از او بطلبد. دعا از بزرگ ترین عبادات و عظیم ترین وسیله برای دفع بلاها و بهترین راه برای طلب خیرات است.

همچنان که قرآن و روایات، انسان را به دعا کردن فرا می خوانند و نتایج آن را بیان می دارند، عقل آدمی نیز خود بهترین محرک انسان بدین امر است. زیرا دعا ریشه در اعماق وجود آدمی دارد و از گرایشهای اصیل و حقیقی بشر به شمار می رود. در واقع، انسان در دریای بیکران جهان هستی، چون قطره آبی است سرگردان و ناتوان؛ سرگردان

در جهت یافتن راهی روشن، و ناتوان و عاجز در برابر امواج حوادث و ناکامی‌ها.

و تنها با اتصال و پیوند یافتن با آفریننده، آن سرچشمهٔ بیکران اقیانوس حیات، و توکل و تمسک به منبع واقعی قدرتها و کمالات است که مفهوم عجز و فقر در هم می‌شکند و قلب آدمی‌کانونی مطمئن و تسلی‌بخش می‌گردد و می‌تواند با اعتماد و اطمینان هر چه بیشتر و بهتر به سوی آینده، گام بردارد.

آن‌گاه که آدمی از همه جا دیده می‌برد، و خسته و ناتوان می‌گردد، آن هنگام که بالهای امید او در هم می‌شکند، آن زمان که با وجود تمامی وسایل متعارف و اسباب و قوای مادی، بازمانده و مأیوس می‌شود، بی‌اختیار، دست نیاز به سوی کسی که منبع تمامی قدرتها است، بر می‌دارد و از او یاری و مدد می‌جوید.

۲ - اهمّیت دعا در مورد امام زمان (علیه السلام)

بر کسانی که اهل رجوع به احادیث اهل بیت (علیهم السلام) در موضوع غیبت امام عصر (علیه السلام) هستند، مخفی نیست که از دیدگاه پیشوایان گرانقدر ما مهم‌ترین خطر در این زمان، از دست رفتن ایمان و تباه شدن عقاید صحیح است. به همین جهت، امامان (علیهم السلام) با تعابیر مختلف، نسبت به لغزش اهل ایمان و لزوم توجّه به راههای نجات از این خطر هشدار داده‌اند. هیچ انسان غیر معصوم - اعم از درس خوانده و درس ناخوانده - نمی‌تواند خود را از وقوع در آنچه به «هلاکت در عصر غیبت» تعبیر فرموده‌اند، مصون و محفوظ بیندارد. از این رو، انسان عاقل بیشترین هم و غم خود را در راه شناسایی بیشتر این خطر و

راههای نجات و مصونیت از آن، صرف کند.

این خطر همان امری است که صدها سال پیش، مولای دلسوز ما حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) را به گریه و اشک و ماتم نشانده بود؛ آنجا که وقتی برخی از دوستان ایشان خدمتشان رسیدند و علّت ناراحتی شدید حضرتش را جویا شدند، به آنان فرمودند:

غیبت قائم ما (علیه السلام) و دیرکرد او و گرفتار شدن مؤمنان در آن زمان و پدید آمدن شک و تردیدها به سبب طولانی شدن غیبت وی و برگشتن بیشتر آنان از دین خود علّت ناراحتی شدید و گریان شدن من است.^۱

با رجوع به رهنمودهای گرانقدر امامان (علیهم السلام) بر ما روشن می‌شود که ایشان در این خصوص، به سه محور اصلی و اساسی اشاره کرده‌اند که بیشترین تأثیر را در حفظ و نگه‌داشت مؤمنان از خطرات زمان غیبت دارد. در میان این سه، یکی ریشه و مادر دو تای دیگر است که همان «معرفت امام عصر (علیه السلام)» است به طوری که همهٔ خیرها و برکتها از آن ناشی و نتیجه می‌شود. اهمّیت این «معرفت» چنان است که فرموده‌اند: کسی که با معرفت امامش بمیرد، از درک نکردن زمان ظهور ضرری نمی‌کند و کسی که با معرفت امامش بمیرد، مانند کسی است که به همراه حضرت قائم (علیه السلام) در خیمهٔ ایشان [آمادهٔ دفاع و جانفشانی در رکاب حضرتش] بوده باشد.^۲

از این رو، می‌توان ادّعا کرد که مهم‌ترین تکالیف مؤمنان در زمان غیبت، همین دو وظیفه است: انتظار و دعا.

۱. کمال الدین، باب ۳۳، ح ۵۱.

۲. اصول کافی، ج ۱، ص ۳۷۱، کتاب الحجّة، باب أنّه من عرف امامه...، ح ۵.

در مورد اهميت وظيفه اول (انتظار) مي توان به فرمايش زين العابدين (عليه السلام) به ابو خالد كابلي اشاره كرد كه فرمودند:
اي ابو خالد، همانا اهل زمان غيب است او (حضرت مهدي عليه السلام) كه به امامتش اعتقاد دارند و در انتظار ظهورش هستند، از مردم همه زمانها بهترند....^۱

و در مورد وظيفه دوم، امام حسن عسكري (عليه السلام) به احمد بن اسحاق فرمودند:

قسم به خدا، او (امام زمان عليه السلام) غيبي خواهد داشت كه در آن، تنها كساني از تباهي (در دين و ايمان) نجات مي يابند كه [اولاً] به لطف خداوند در اعتقاد به امامت او ثابت قدم بمانند و [ثانياً] در آن زمان، به توفيق الهي، اهل دعا براي تعجيل فرج وي باشند.^۲

چنان كه در احاديث ائمه (عليهم السلام) اشاره شده، انتظار فرج و دعا براي تعجيل فرج، هر کدام مصداق «فرج» براي شخص منتظر و دعا كننده دانسته شده اند. از حضرت صادق (عليه السلام) نقل شده است كه فرمودند:
كسي كه اين امر (امامت و ظهور آن) را بشناسد، به سبب انتظار كشيدن براي آن، برايش فرج حاصل مي شود.^۳

در اين سخن، با بيان ارتباط زباني كه بين معرفت امام و انتظار فرج ايشان است، خود انتظار را منشأ فرج منتظر دانسته اند. نظير همين تعبير در مورد دعا براي تعجيل فرج امام عصر (عليه السلام) نيز در فرمايشي از خود ايشان نقل شده است:

۱. كمال الدين، باب ۳۱، ح ۲.

۲. همان، باب ۳۸، ح ۱.

۳. اصول كافي، كتاب الحجة، باب انه من عرف امامه...، ح ۳.

براي تعجيل فرج، زياد دعا كنيد كه فرج شما در همين است.^۱
حال، كيست كه نداند حجت خدا حضرت صاحب الامر - عجل الله تعالي فرجه الشريف - بزرگ ترين حق را برگردن ما دارند. همان عزيز بزرگواري كه واسطه فيض الهي اند و آنچه از الطاف و خيرات و بركات به ما مي رسد، از دست مبارك ايشان است.

پس اگر دعا براي پدرخويش را بر خود لازم مي دانيم، فراموش نكنيم كه پدر مهربان همه مؤمنين عالم، حضرت ولي عصر (عليه السلام) است و دعا براي آن «والد شفيق» لازم تر و ضروري تر است. وقتي دعا گوي برادران ديني خويش هستيم، به ياد داشته باشيم كه «برادر راستين» امام زمان ما هستند؛ همان برادري كه گويي نيمه ديگر برادرش است. پس، از دعا براي چنين برادر عزيزي غفلت نكنيم.

اگر براي غريبان و مظلومان عالم، دست به دعا برمي داريم، بدانيم كه «غربت» به حق، در مورد آن وجود مقدس صدق مي كند و بزرگ ترين مظلوم عالم، هم اوست. پس براي پايان غربت و مظلوميتهش، تضرع كنيم.

و آن هنگام كه براي گرفتاران اندوهگين دعا مي كنيم، از ياد نبريم كه سينه آن امام بيش از همه، متحمل بار غم و اندوه است؛ زيرا دوستان و پيروان خويش را مبتلا به گناه و نافرمانی خدا مي بيند. به راستي کدام اندوهگيني را مي شناسيد كه گرفتاري اش، دوازده قرن به طول انجاميده باشد!

۱. بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۹۲، ح ۷، به نقل از احتجاج.

۳ - این کتاب

خدای را سپاس که توفیق یافتیم کتاب «مناجات منتظران» نوشته جناب آقای دکتر بنی هاشمی را در یک جلد خلاصه کنیم. البته فصل پنجم از جلد اول آن را به علت تخصصی بودن، خلاصه نکرده ایم. علاقه مندان برای مطالعه این فصل می توانند به اصل کتاب مراجعه فرمایند.

۴ - موضوعات فصل ها

مطالب فصل های ۱ تا ۴ مربوط به آداب کلی دعا کردن است و فصل های ۵ تا ۹ (معادل فصول ۱ تا ۵ جلد دوم مناجات منتظران) مربوط به دعا برای امام عصر علیه السلام می باشد.

۵ - تقدیر

از عزیزانی که به صورت خالصانه کوشیدند، تا این مجموعه آماده گردد، نهایت قدر دانی را داریم و از خداوند می خواهیم که آنان را جزء دعا کنندگان خاص امام عصر ارواحنا فداه قرار دهد.

والسلام - بهار ۱۳۸۹

ميلاد حضرت صدیقه طاهره علیه السلام

طباطبایی حسینی

فصل ۱

شناخت جایگاه اعتقادی دعا در قرآن و روایات، ابزاری است برای به دست آوردن شناخت کاملی از آن. یکی از بهترین معرفّهای جایگاه اعتقادی دعا کلام امام باقر علیه السلام است که می‌فرمایند: «دعا برترین عبادات است.»^۱

معنای دقیق عبادت

برای روشن شدن مفهوم برترین عبادت، نخست باید معنای دقیق عبادت را بدانیم. عبادت به معنای غایت خاکساری و فروتنی و فرمانبرداری است و تنها در برابر کسی انجام می‌شود که فضل و احسان او نسبت به انسان، بی‌نهایت است. از این رو، عبادت تنها در برابر خدا جایز است. اعمالی چون نماز، روزه، حج و... همگی مصادیق عبادت‌اند. و اینها را تحت عنوان اعمال عبادی می‌شناسیم. روح همه اینها همان حقیقت عبادت است و فقط شکل و ظاهرشان با هم تفاوت دارند.

۱. اصول کافی، کتاب الدعاء، باب فضل الدعاء والحثّ علیه، ح ۱.

دعا، برترین عبادت

دعا بالاترین مظهر خضوع و اظهار کوچکی در پیشگاه خداوند است. بنده در حال دعا کردن، ناداری خود را در برابر معبودش، بهتر از حالات دیگر وجدان می‌کند و آنگاه که خدای خود را می‌خواند، با همه وجود، احتیاج خود را به خالقش اظهار می‌دارد. با توجه به معنای عبادت، هر چه انسان کوچکی و فقر خود را در برابر خداوند، بیشتر وجدان کند، معنای عبادت - که همان اظهار خاکساری و فروتنی است - بیشتر و عمیق‌تر صدق می‌کند.

دعا و خواندن همراه با اظهار خضوع در مقابل دیگری عبادت محسوب نمی‌شود بلکه مهم نوع اعتقادی است که دعا کننده در مورد کسی که او را می‌خواند در دل دارد.

دعا محبوب‌ترین کار و ترک آن مبعوض‌ترین عمل

امام صادق علیه السلام از امیرالمؤمنین علیه السلام نقل فرمودند:

محبوب‌ترین اعمال نزد خدای - عز و جل - در زمین دعا است.^۱

و امام محمدباقر علیه السلام فرمودند:

هیچ کس نزد خدای عز و جل مبعوض‌تر نیست از آن که از عبادت او استکبار ورزد و از او چیزی طلب نکند.^۲

و همان‌طور که گفته شد دعا از برترین عبادات است.

استکبار از دعا کردن، یک نوع انکار قلبی نسبت به همه کاره بودن

خدا در رفع نیازهای انسان است. و به همین جهت، نزد پروردگار، مبعوض‌ترین عمل به حساب می‌آید.

فضل الهی در گشودن باب دعا

اظهار خضوع و دعا کردن در برابر خدا و به تعبیری دیگر، «گدایی کردن» از خالق، هرگز برای انسان سرافکنده و خوار نیست؛ بلکه به عنایت خاص خداوند، به بنده این توفیق داده می‌شود و هر کس چنین عطایی یابد، به داشتن آن افتخار نماید. حقیقت این است که خداوند از روی فضل، به بندگان خود اجازه داده است که او را بخوانند و بدون وجود مانع، بار ب خود سخن بگویند.

امیرالمؤمنین علیه السلام در نامه‌ای به فرزند خویش چنین فرمودند:

بدان همان کسی که گنجینه‌های آسمانها و زمین به دستش است، به تو اجازه‌ی دعا داده و برایت اجابت را تضمین کرده و دستور فرموده از او بخواهی تا به تو عطا فرماید... و میان تو و خودش، حاجب و مانعی قرار نداده است... پس با صدور اجازه سؤال به تو، کلیدهای گنجینه‌هایش را در دست گذاشته است.^۱

دعا بهترین راه تقرّب به خدا

امام صادق علیه السلام فرمودند:

بر شما باد به اینکه اهل دعا باشید؛ زیرا از هیچ طریقی مانند آن، به خدا تقرّب پیدا نمی‌کنید.

بنابراین، کسی که اهل دعا شود، طبق فرمایش امام صادق علیه السلام به

۱. اصول کافی، کتاب الدعاء، باب فضل الدعاء والحثّ علیه، ج ۸.

۲. همان، ج ۲.

۱. بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۳۰۱، به نقل از نهج البلاغه.

بالا ترین درجات تقرّب نائل می شود. امام صادق علیه السلام در ادامه فرمایش خود فرمودند:

کوچک بودن یک چیز مانع دعا و درخواست آن نشود؛ چون برآوردن نیازهای کوچک به دست همان کس است که نیازهای بزرگ را برآورده می کند.^۱

اگر کسی همان طور که در شفای بیماری سرطان، امیدش به خداوند است، در بیماری سرماخوردگی هم همان طور باشد و بداند این دو بیماری در قدرت شفا دهنده، تفاوتی با هم ندارند یا خداوندی که می تواند پول هنگفتی را در یک روز به ما برساند، همان خدایی است که هزینه ی غذای یک روز را تأمین می کند، اگر کسی همین اعتقاد را در خود تقویت کند، حال دعا کردن در او زیاد می گردد و اهل دعا می شود و به خداوند تقرّب پیدا می کند.

انگیزه دعا: محتاج بودن به خداوند

مهم ترین انگیزه برای دعا این است که بنده خود را محتاج خداوند ببیند. پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در ضمن وصیت خود به جناب ابوذر فرمودند: ای ابوذر، جبرئیل تمام گنجینه های دنیا را برای من آورد و به من گفت: ای محمد، این گنجینه های دنیاست و گرفتن آنها چیزی از بهره و منزلت تو نزد پروردگار نمی کاهد. من گفتم: ای دوست من، جبرئیل، مرا به اینها نیازی نیست؛ هر گاه سیر شوم، خدا را سپاس می گذارم و آن گاه که گرسنه شوم، از او درخواست و سؤال می کنم.^۲

۱. اصول کافی، کتاب الدعاء، باب فضل الدعاء...، ح ۶.

۲. مکارم الاخلاق، ص ۴۶۳.

بنابراین، وجدان نیاز به خدای متعال، از بزرگ ترین الطاف اوست که نصیب برخی می فرماید. به طور کلی، طلب نیاز و به زبان آوردن آنها عبادت محسوب می شود.

امام صادق علیه السلام فرمودند:

خدای متعال حاجت بنده اش را - آن گاه که او را می خواند - می داند، ولی دوست دارد که نیازها به درگاهش عرضه شود؛ پس هنگامی که دعا می کنی، نیازت را به زبان بیاور.^۱

روشن است که دوست داشتن خدا به جهت فایده ای که خدا می برد نیست. زیرا؛ او بی نیاز مطلق است. اما به زبان آوردن حاجات، نیاز انسان را به خداوند برای خود بنده وجدانی تر و ملموس تر می کند و این همان حقیقتی است که روح بندگی را می سازد و لذا بسیار ارزشمند و قیمتی است.

دعا، مغز عبادت

بنابر آیات قرآن، یکی از حکمت های گرفتار شدن انسان آشکار شدن عجز آدمی، برای اوست تا زمینه دعا و تضرع او شود.

و ما رسولانی را به سوی امت های پیش از تو فرستادیم. سپس آنها را به سختی و بیچارگی گرفتار کردیم؛ شاید به تضرع افتند. پس چرا آنها وقتی به سختی افتادند، تضرع نکردند؟ ولیکن دلهایشان سخت شد و شیطان کارهای [زشت] آنها را برایشان زیبا جلوه داد.^۲

۱. اصول کافی، کتاب الدعاء، باب تسمیة الحاجة فی الدعاء، ح ۱.

۲. انعام (۶): ۴۲ - ۴۳.

و چون هدف از خلقت، عبادت است و روح دعا، اظهار ناداری و طلب از خداوند است، لذا پیامبر فرموده‌اند: مغز و حقیقت عبادت دعاست.^۱

تعمیم دعا به امور کوچک و بزرگ

پیامبر فرمودند:

هر نیازی که برایتان پیش می‌آید [رفع آن را] از خدای عزّوجلّ درخواست کنید؛ حتّی بند کفش را؛ چرا که اگر [خداوند] آن را فراهم نسازد، درست نمی‌شود.^۲

نیز در حدیثی قدسی آمده است که خداوند به حضرت موسی علیه السلام فرمود:

ای موسی، همه مایحتاج خود را از من طلب کن؛ حتّی علف گوسفند و نمک غذایت را.^۳
در فرمایش حضرت باقر علیه السلام چنین آمده است:

هیچ یک از نیازهای کوچک خود را پیش پا افتاده مشمارید؛ زیرا محبوب‌ترین مؤمنان نزد خدای متعال، درخواست‌کننده‌ترین آنهاست.^۴

یکسان بودن حال بلا و عافیت در لزوم دعا

امام باقر علیه السلام می‌فرماید:

سزاوار است که دعای مؤمن در حال آسایش (عافیت) همچون دعای او در حال سختی (بلا) باشد.^۱

انسانها معمولاً در هنگام بلا به طور طبیعی، به خداوند پناه می‌برند و بار رفع نیاز، از او غافل می‌شوند. این همان تفاوت مؤمن و غیر مؤمن است.

امیر مؤمنان علیه السلام فرموده‌اند:

فرد گرفتاری که سخت به بلا گرفتار شده، به دعا نیازمندتر نیست از کسی که در عافیت است، اما از گرفتاری در امان نیست.^۲

برتری دعا بر تلاوت قرآن

امام رضا علیه السلام می‌فرماید:

دعا کردن از قرآن خواندن با فضیلت‌تر است؛ چون خدای عزّوجلّ می‌فرماید: [ای پیامبر، بگو:] اگر دعایتان نباشد، خداوند به شما توجّهی نمی‌کند.^۳

معاویه بن عمار از امام صادق علیه السلام می‌پرسد: در نماز، قرآن خواندن بهتر است یا دعا کردن؟ امام علیه السلام می‌فرماید:

دعا بهتر است. آیا فرمایش خدای متعال را نشنیده‌ای که فرمود: «و پروردگارتان گفت: مرا بخوانید تا شما را اجابت کنم. همانا کسانی که زیر بار بندگی من نمی‌روند، با خواری داخل جهنّم

۱. بحارالانوار، ج ۹۳، ص ۳۰۰، ح ۳۷، به نقل از الدعوات راوندی.

۲. همان، ص ۲۹۵، ح ۲۳، به نقل از مکارم الاخلاق.

۳. همان، ص ۳۰۳، ح ۳۹، به نقل از عده الداعی.

۴. همان، ص ۳۴۶، ح ۹، به نقل از مکارم الاخلاق.

۱. کافی، ج ۲، ص ۴۸۸.

۲. بحارالانوار، ج ۹۳، ص ۳۸۲، ح ۱۲، به نقل از نهج البلاغه.

۳. همان، ص ۲۹۲، ح ۱۸، به نقل از فقه الرضا علیه السلام.

البته فراموش کردن یک امر، اختیاری نیست؛ اما مقدمات و زمینه‌های آن اختیاری است. ممکن است انسان به سبب ارتکاب برخی گناهان، از این لطف خاص الهی محروم شود. یکی از همین گناهان ضعف و سستی در اعتقاد به توحید پروردگار متعال می‌باشد که آن هم به نوبه خود معلول کوتاهیهای دیگر انسان در انجام وظیفه بندگی اش است.

در هر حال، کوتاهی کردن انسان در دعا و درخواست از خدا یا عمدی و اختیاری است، یا از روی فراموشی و غیر اختیاری که این حالت دوم نیز به سبب کوتاهی کردن در انجام دادن مقدمات اختیاری آن است که نهایتاً به خود انسان بر می‌گردد.

لزوم فراگیر شدن دعا در همه شؤون زندگی

با رجوع به متون حدیثی، برای ما روشن می‌شود که ائمه در همه مناسبتها (زمانها و مکانها) دوستانشان را به دعا ترغیب می‌کرده‌اند. عناوین برخی از ابواب کتاب الدعاء در اصول کافی، این مطلب را نشان می‌دهد:

- دعاهای صبح و شام (۳۸ حدیث)
- دعاهای هنگام خوابیدن و بیدار شدن (۱۸ حدیث)
- دعاهای پیش از نماز (۳ حدیث)
- دعاهای بعد از نماز (۱۲ حدیث)
- دعا برای طلب روزی (۱۳ حدیث)
- دعا برای ادای قرض (۴ حدیث)
- دعا برای رفع گرفتاری و ناراحتی و اندوه و ترس (۲۳ حدیث)

خواهند شد.^۱ قسم به خدا، دعا عبادت است. قسم به خدا، دعا عبادت است. آیا دعا عبادت نیست؟ قسم به خدا دعا، عبادت است. قسم به خدا دعا عبادت است. آیا دعا سخت‌ترین عبادتها نیست؟ قسم به خدا، دعا سخت‌ترین عبادتهاست. قسم به خدا، دعا سخت‌ترین عبادتهاست. قسم به خدا، دعا سخت‌ترین عبادتهاست.^۲

الهام و اعطای دعا

گاهی خداوند از روی منت و لطف خود به قلب برخی بندگان، الهام می‌کند که دعا کنند. از این عنایت الهی در روایات با کلمه «الهام» یا «اعطاء» یاد شده است. امام کاظم علیه السلام در ضمن یکی از فرمایشاتشان چنین فرموده‌اند: ... پس خدای عز و جلّ دعا را به او الهام می‌فرماید^۳ و نیز امام صادق علیه السلام فرموده‌اند: به کسی که دعا عطا شود...^۴ البته لازم به ذکر است که اعمال اختیاری ما انسانها در جذب یا دفع این الهام الهی می‌تواند مؤثر باشد.

ترک دعا، معصیت و گناه

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرموده‌اند:

دعا نکردن گناه است.^۵

۱. مؤمن / ۶۰.

۲. بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۲۹۸، ج ۲۹ به نقل از فلاح السائل.

۳. اصول کافی، کتاب الدعاء، باب الهام الدعاء، ح ۲.

۴. بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۳۶۳، ح ۲، به نقل از الخصال و معانی الاخبار.

۵. تنبيه الخواطر و نزهة النواظر، ج ۲، ص ۱۲۰.

می‌دهیم تا از این شاهراه فیض الهی، محروم نشویم.

۴- مانند همه جا، در بحث دعا نیز کیفیت مهم‌تر از کمیت است. به تعبیر دیگر، توجه کردن به شرایط اجابت دعا به ما می‌فهماند که ملاک اهتمام در امر دعا، صرف وقت زیاد در انجام آن نیست.

دعا برای رفع دردها و بیماریها (۱۹ حدیث)

دعا برای در امان ماندن از شرور (۱۴ حدیث)

دعاهنگام خواندن قرآن (۱ حدیث)

دعا برای حفظ کردن قرآن (۲ حدیث)

دعاهای مختصر برای برآورده شدن همه حوائج دنیوی و اخروی (۳۵ حدیث)

منافات نداشتن دعا با کار و زندگی

برخی تصوّر می‌کنند اگر انسان بخواهد این چنین به دعا اهمیت دهد، وقت زیادی از عمر خود را باید صرف کند و از کار و شغل باز می‌ماند.

در پاسخ می‌گوییم: دعا مختص آدمهای بیکار نیست؛ بلکه اتفاقاً هر چه پر مشغله‌تر باشید، باید بیشتر دعا کنید؛ زیرا:

۱- معمولاً اوقات تلف شده و بطالت ما در زندگی بسیار زیاد است که باید آنها را به کارهای مفید، مانند دعا، اختصاص دهیم.
۲- دعا هیچ وقت جای کار را نمی‌گیرد؛ بلکه در راستای بهره‌وری بیشتر است. یعنی کار زیاد بدون فایده را به تلاش متعادل به همراه نتیجه مطلوب، تبدیل می‌کند. این همان است که «برکت» در عمر و سرمایه نامیده می‌شود.

۳- اگر انسان اهمیت چیزی را درک کند، در برنامه ریزی‌های زندگی به آن اولویت می‌دهد. در موضوع دعا نیز با رجوع به آیات و روایات چنین می‌یابیم که دعا، حتی بین مستحبات نیز، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. پس با نظم بخشیدن به امور روزمره، ترتیبی